

СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА

© Белікова І.В., Голованова І.А., Кустарьова Л.П.

УДК: 378.148:340

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОГО ПРАВознавства студентам МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Белікова І.В., Голованова І.А., Кустарьова Л.П.

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

Одной из достаточно сложных и неоднозначных сфер наших общественных отношений является здравоохранение. Изменение социально-экономической и общественной жизни нашего общества негативно отражается на уровне жизни большей части населения и привели к тому, что вопросы охраны здоровья, оказания медицинской помощи стали значительными и актуальными. Проблема правового регулирования общественных отношений в сфере медицинской деятельности обуславливает необходимость подготовки юридически грамотного поколения специалистов медиков.

Ключевые слова: преподавание медицинского права, права пациентов, медицинский работник, юридическая ответственность.

Удосконалення української системи охорони здоров'я, зміцнення здоров'я населення одне з найбільш важливих завдань розвитку нації в цілому, в т.ч. і в плані національної безпеки. Рівень вітчизняної охорони здоров'я істотно відстає від світового. Актуальність теми обумовлена недосконалістю законодавчої бази в цій сфері суспільних відносин, майже повною відсутністю реальних правових механізмів забезпечення охорони здоров'я та необхідністю підготовки студентів медичного ВУЗу в плані правового супроводження медичної діяльності [1,2,].

Без формування стрункого і внутрішньо погодженого законодавства, яке дозволить з максимальною віддачею регулювати стосунки суб'єктів, - громадян, юридичних осіб і держави в цій сфері, рішення даної задачі фактично приречене на провал. Необхідно, щоб система законодавства у сфері охорони здоров'я населення максимально відповідала суспільним стосункам, що активно розвиваються в цій області. Охорона здоров'я повинна бути ефективною, надійно керованою і контролюваною державою, безпечною і широко доступною всьому населенню країни. Проте реалізація цих поглядів, їх вираження в конкретних законодавчих і підзаконних актах подеколи далекі від ідеалу [3,4].

Медичне право, покликане сприяти вирішенню проблем правового забезпечення медичної діяльності. Для розвитку вітчизняного медичного права потрібні три чинники: по перше, об'єднання науки і практики, медицини і юриспруденції, лікаря і пацієнта; по-друге, стратегічне бачення; і, по-третє, конкретні, подекуди прості, наближені до тих, кому адресовані норми медичного права, практичні кроки [5].

Історія медичного права, також як і інших галузей права починалася з норм моралі і етики. Першим кодексом, що містить такі норми була клятва Гіппократа.

Проте оскільки сила моральних актів підтримувалася виключно в свідомості людей, ще в старовині виникла необхідність в регулюванні забезпечення охорони здоров'я нормами права.

У древній Русі перші норми медичного права були закріплені в Російській правді XI століття і Судебнику 1497 року. Крім того, норми медичного права містилися в документах аптекарського наказу, "Боярському вироку" 1686 років, Військовому (1716) і Морському (1720) статутах Петра I. У XIX столітті був прийнятий Статут лікарський, такий, що містив майже 2000 статей, розміром 600 сторінок. У СРСР 1 грудня 1924 року було прийнято постанову "Про професійну роботу і права медичних працівників", що складав разом з відомчими нормативними актами кістяк законодавства про охорону здоров'я. У 1970 році був прийнятий Закон СРСР "Про охорону здоров'я".

У XX столітті назріла необхідність створення Всесвітньої медичної асоціації, що об'єднувала в 1997 році 64 країни світу. Нею, зокрема, були прийняті:

1. У 1983 році - Міжнародний кодекс медичної етики.

2. Заяви і декларації: про торгівлю живими органами (1985 рік); про політику в області охорони здоров'я дітей (1987 рік); про пособництво лікарів при самогубствах; про телемедицину і медичну етику (1992 рік); про право жінки на використання контрацепції (1994 рік).

Теорія прав людини ґрунтується на принципах, які історично сформовані, збагачені, вдосконалені у процесі розвитку, і є ціннісними орієнтирами сучасного світу. Вони знайшли втілення у:

- Загальній декларації прав людини (1948),
- Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966),
- Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966),
- Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод (1950),
- Європейській соціальній хартії (1961, 1996),
- Конвенції про права дитини (1989),
- Хартії Європейського Союзу про основні права (2000),
- Конституції Європейського Союзу (2004)

Ці документи визначили універсальний набір основних прав і свобод, який у єдності покликаний забезпечити нормальну життєдіяльність індивідуума і суспільства.

З початку 70-х років минулого століття в багатьох країнах світу бурхливий розвиток отримали такі молоді галузі науки як Медичне Право і Біоетика. Все більше і більше вчених і фахівців в світі починають розуміти і переконуються в тому, що панування права, у тому числі медичного права, є необхідним компонентом соціальної гармонії. Більш того, біоетика, що включає медичну етику, і медичне право, приймаються сьогодні в світі як наріжний камінь, на якому повинні цементуватися всі інші професійні знання, що визначають поведінку фахівця в майбутньому.

З отриманням Україною незалежності та розвитком нових економічних стосунків стало необхідним з одного боку, регламентувати всі види медичної діяльності, у тому числі у зв'язку з появою їх нового вигляду, а з іншої - привести українське законодавство у відповідність з нормами міжнародного права.

На відміну від розвинених демократичних країн, ні в одній країні СНД, в тому числі і в Україні, сьогодні не здійснюється підготовка фахівців вищої кваліфікації – кандидатів і докторів наук з біоетики і медичного права.

У зв'язку з цим, в даний час упроваджено в урочову програму медичних і правових урочових закладів предметів Біоетики і Медичного Права. Питання, що входять в предметну область медичного права України, врегульовані досить великою кількістю законів і підзаконних актів. В ході вивчення дисципліни «Медичне правознавство» студенти вищих медичних закладів знайомляться з деякими актами чинного законодавства, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з організацією охорони здоров'я та здійсненням медичної діяльності, з відповідними законами, в першу чергу Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», підзаконними актами, що мають принципове значення для розуміння основних інститутів медичного права (наприклад, наказами МОЗ України, що стосуються трансплантації органів і тканин, репродуктивного відтворення людини і т. д.), а також з принципами роботи з нормативно-правовими актами, перш за все щодо їх пошуку.

Джерела медичного права умовно поділяють на 3 категорії.

I категорія: Конституція України та Міжнародні НПА (Декларації, Конвенції, Пакти, Резолюції, Судові рішення Європейського суду з прав людини, ратифі-

ковані ВРУ Міжнародні нормативно-правові акти, що видаються Всесвітніми організаціями, які спеціалізуються в галузі охорони здоров'я: Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Всесвітня асоціація медичного права (ВАМП), Всесвітня медична асоціація (ВМА), Всесвітня психіатрична асоціація (ВПА) тощо) відповідно принципу пріоритету міжнародного права.

II категорія: Кодифіковані Закони України: (Цивільний кодекс України, Цивільно-процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Сімейний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Бюджетний кодекс України, Господарський кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України), Міжгалузеві закони (Про права споживачів, Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування тощо), галузеве законодавство (Основи законодавства України про охорону здоров'я та інші галузеві закони), Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України. Цільові та Міжгалузеві комплексні програми. Судова практика.

III категорія: Підзаконні нормативно-правові акти (Накази, Інструкції, Листи).

Медичне право як навчальна дисципліна покликана не тільки дати студентам загальні знання щодо медичного права, яке тільки формується як галузь права України, а й допомогти майбутньому лікарю орієнтуватися у законодавчій базі, що регулює відношення в галузі охорони здоров'я; усвідомити відповідальність лікаря.

В ході вивчення дисципліни «Медичне правознавство» студенти знайомляться з деякими актами чинного законодавства, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з організацією охорони здоров'я та здійсненням медичної діяльності, з відповідними законами, в першу чергу Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», підзаконними актами, що мають принципове значення для розуміння основних інститутів медичного права (наприклад, наказами МОЗ України, що стосуються трансплантації органів і тканин, репродуктивного відтворення людини і т. д.), а також з принципами роботи з нормативно-правовими актами, перш за все щодо їх пошуку.

Методологія викладання предмету передбачає засвоєння студентами:

- основних понять та концептуальних положень медичного права;
- основ взаємодії медичного права з іншими галузями людської життєдіяльності та науки;
- законів та інших нормативно-правових актів України, що регулюють організацію охорони здоров'я і здійснюють медичну діяльність,
- ступеню відповідальності суб'єктів медичного права за правопорушення у сфері охорони здоров'я, в першу чергу, відповідальність медичних працівників за правопорушення, вчинені при здійсненні ними своєї професійної діяльності; алгоритми дій медичного працівника, спрямовані на забезпечення захисту прав і законних інтересів пацієнта в закладі охорони здоров'я, а також на профілактику і захист прав і законних інтересів медичних працівників та установ охорони

здоров'я від можливих порушень з боку інших суб'єктів медичного права.

Вивчення предмету дозволить майбутнім лікарям аналізувати закони та інші нормативно-правові акти України, що регулюють організацію охорони здоров'я та здійснення медичної діяльності, міжнародно-правові акти та міжнародні документи в цій сфері; давати оцінку локальним нормативним актам і документам правового характеру, за допомогою юриста складати проекти таких актів і документів, застосовувати норми чинного законодавства України при здійсненні своєї професійної діяльності; вирішувати правові ситуації на практиці.

Для досягнення певного результату особливу увагу слід приділяти рішенням ситуаційних завдань та розгляду зразків документів правового характеру на семінарських (практичних) заняттях, що дозволить сформувати у студентів логічне професіональне мислення, відповідальність та раціональність у вирішенні життєвих ситуацій в майбутньому.

Summary

FEATURES OF MEDICAL JURISPRUDENCE TRAINING OF THE STUDENTS IN MEDICAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

I.V. Belikova, I.A. Golovanova, L.P. Kustaryova

Key words: medical law training, rights of patients, healthcare practitioner, legal responsibility.

Public health service is one from the most complicated and ambiguous areas of public relations sphere. The changes in social and economic public life of our society negatively affect the life quality of considerable part of population and result in the fact that the health protection and medical assistance issues have become significant and topical. The problem of public relations legal regulation in the field of medical activities stipulates the need of training the legally literate generation of professionals.

Higher State Educational Establishment of Ukraine "Ukrainian Medical Stomatological Academy", Poltava

Література

1. Дроздов С. Окремі аспекти інтегрування України в Європейське та світове співтовариство (в світлі проблем прав людини) // Право України. – 1998. – №9.
2. Москаленко В.Ф. Охорона здоров'я України у світлі вимог Європейського Союзу, конституційних реформ // Український медичний часопис. Науково-практичний загальнономедичний журнал. – 2000. – №6(20).
3. Рабінович П. Європейські стандарти прав людини: онтологічні, гносеологічні та праксеологічні аспекти (у світлі рішень Європейського Суду по правах людини). Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу. Львівський національний університет імені Івана Франка та Університет Ганновер. – Львів, 2003.
4. Сенюта І. Я. Медичний кодекс як основа в реформуванні охорони здоров'я України / І. Я Сенюта, О. В.Люблинець /Український медичний часопис. -№3, - 2006, -с. 36-38.
5. Сенюта І.Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Львів., 2006.

Матеріал надійшов до редакції 06.03.2012 р.